

Research Paper

Investigating the Effect of Rural Women's Entrepreneurship on Households' Sustainable Food Security (Case Study: Khorramabad Township)

Fatemeh Maleki Fard¹, *Rezvan Ghanbari Movahed², Saeed Gholamrezai³, Mohammadreza Pakravan Charvadeh²

1. MSc., Department of Agricultural Economics and Rural Development, Faculty of Agriculture, Lorestan University, Khorramabad, Iran.

2. Assistant Professor, Department of Agricultural Economics and Rural Development, Faculty of Agriculture, Lorestan University, Khorramabad, Iran.

3. Associate Professor, Department of Agricultural Economics and Rural Development, Faculty of Agriculture, Lorestan University, Khorramabad, Iran.

Citation: Maleki Fard, F., Ghanbari Movahed, R., Gholamrezai, S., & Pakravan Charvadeh, M. (2021). [Investigating the Effect of Rural Women's Entrepreneurship on Households' Sustainable Food Security (Case Study: Khorramabad Township) (Persian)]. *Journal of Rural Research*, 12(2), 274-289, <http://dx.doi.org/10.22059/jrr.2021.310351.1558>

doi: <http://dx.doi.org/10.22059/jrr.2021.310351.1558>

Received: 19 Sep. 2020

Accepted: 04 April 2021

ABSTRACT

The aim of this study was to investigate the effect of various types of entrepreneurial activities of rural women on the sustainable food security of their households in *Khorramabad* township. The statistical population of the present study was rural women entrepreneurs in *Khorramabad* township (N = 395) who were selected as a sample using Jrejcic and Morgan table (n=190) and three-stage cluster sampling method. The main data collection tool was a researcher-made questionnaire. The results showed that the food security situation of households is not in a favorable condition (2.59). The results of the Kruskal-Wallis test showed that in terms of sustainable food security, there is a significant difference in the types of entrepreneurial activities of rural women in terms of consumption and access dimensions (P < 0.05). In addition, the results of the LSD post hoc test in the access dimension showed that the handicrafts group is significantly (P < 0.05) different from the processing industries and agricultural products group and entrepreneurial households engaged in agricultural products and conversion industries are in a better position than entrepreneurial households engaged in handicrafts. In terms of consumption, entrepreneurial households engaged in processing industries are in a better position than the agricultural production group. Therefore, based on the obtained results, suggestions such as providing financial credits by policy-makers, diversification of entrepreneurial activities based on agricultural products and food processing, and holding training workshops for women entrepreneurs working in the conversion industry with the aim of providing and maintaining food processing and packaging, safety and health are provided.

Key words:

Rural Women, Rural Entrepreneurship, Food Security, Sustainable Development, *Khorramabad* Township

Copyright © 2021, Journal of Rural Research. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-noncommercial 4.0 International License which permits copy and redistribute the material just in noncommercial usages, provided the original work is properly cited.

Extended Abstract**1. Introduction**

O

ne of the policies implemented in developing countries is the share and em-

ployment of rural women, pursued by improving the level of household food security; providing food for the family and the health and survival of future generations. Meanwhile, rural entrepreneurship activities can provide good opportunities to reduce livelihood risk and increase sus-

*** Corresponding Author:**

Rezvan Ghanbari Movahed, PhD

Address: Department of Agricultural Economics and Rural Development, Faculty of Agriculture, Lorestan University, Khorramabad, Iran.

Tel: +98 (918) 5655776

E-mail: Ghanbari.re@lu.ac.ir

tainable food security in rural areas. By taking advantage of these opportunities, rural women provide entrepreneurial activity in rural areas in addition to providing household food and providing other households with access to fresh and healthy food. Therefore, the main purpose of this study is to examine the effect of various entrepreneurial activities of rural women in *Khorramabad* township, and to achieve this goal, it is necessary to determine the sustainable food security status of the studied households.

2. Methodology

The present study, which was conducted in the period of 2018-2019, is descriptive-correlational in terms of applied purpose and in terms of control over field variables, it is based on the method of data collection. The statistical population of all rural women entrepreneurs is 395 people. The sample size was determined using Jrejcic and Morgan table and 190 people were selected by three-stage cluster sampling. Descriptive statistics (percentage, frequency, mean, minimum, maximum) and inferential statistics (one-sample t-test, Kolmogorov-Smirnov, Kruskal-Wallis, LSD post hoc) were used to analyze the data. Then, by estimating the sustainable food security index, the average of sustainable food security in various entrepreneurial activities of rural women was compared.

3. Results

Results of the one-sample t-test show that average dimensions of sustainable food security in the rural women entrepreneurs' households were less than desirable figures (3). The results showed that the utilization dimension had the highest average (2.87) and availability based on the four dimensions of sustainable food security, and it was shown that there is a significant difference ($p < 0.05$) in the average dimensions of utilization and access based on entrepreneurial activities, and this dimension had the lowest average (2.39). Kruskal-Wallis test did not show a significant difference between the types of entrepreneurial activities and food security of households. But the highest average of the utilization dimension belongs to conversion industries and in the access dimension, the highest average belongs to the activity of agricultural products.

4. Discussion

The results of the Kruskal-Wallis test showed that there is a significant difference between the dimensions of access and consuming sustainable food security of households based on different types of entrepreneurial activities. Entrepreneurial households engaged in agricultural production and processing industries are in a better posi-

tion than households engaged in handicrafts. This finding is consistent with the results of studies by Spring (2000), Rejeki (2018), Alabi et al. (2019) and Walingo (2009) that having income-generating activities of rural women in the agricultural production sector and livestock are considered essential for household access to food.

5. Conclusion

The low sustainable food security situation of rural women entrepreneurs' households indicates the limited access of women to financial credits. With the increase of awareness and literacy level of women, the use of mass media in providing household food will be facilitated and the utilization dimension of sustainable food security will be strengthened. The low average availability dimension (2.39) in the study area is probably due to the lack of various food supply centers in the village due to physical and infrastructural limitations and high perishability of food products. Therefore, the establishment of food supply centers in the study areas is necessary. Agricultural production and conversion industries can each help strengthen the utilization and access to household food. Food-related businesses can be effective in meeting food needs and consequently provide food security. Therefore, directing women's entrepreneurial activities in the field of food makes it possible to generate income (direct effect on the purchasing power of household food) and can also be effective in providing primary materials to provide food and consequently food security. Therefore, the attention of stakeholders to the expansion and strengthening of food entrepreneurial activities will have a synergistic effect on food security.

Acknowledgments

The authors consider it necessary to express their gratitude and appreciation to Dr. Mojtaba Ghadiri Masoom et al. based on the moderate Sustainable Food Security Questionnaire in the analysis of the factors affecting the sustainable food security of rural households (Case study: Zanjan township).

Conflict of Interest

The authors declared no conflicts of interest

بررسی تأثیر انواع فعالیت‌های کارآفرینی زنان روستایی بر امنیت غذایی پایدار خانوار (مورد مطالعه: شهرستان خرم‌آباد)

فاطمه ملکی فرد^۱، رضوان قنبری موحد^۲، سعید غلامرضایی^۳، محمدرضا پاکروان چروده^۲

۱- کارشناسی ارشد، گروه اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران.
۲- استادیار، گروه اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران.
۳- دانشیار، گروه اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران.

حکیده

تاریخ دریافت: ۲۹ شهریور ۱۳۹۹
تاریخ پذیرش: ۱۵ فروردین ۱۴۰۰

پژوهش حاضر با هدف بررسی تأثیر انواع فعالیت‌های کارآفرینی زنان روستایی بر امنیت غذایی پایدار خانوارهای آنان در شهرستان خرم‌آباد انجام گرفت. جامعه آماری تحقیق حاضر زنان کارآفرین روستایی شهرستان خرم‌آباد بود (N=۳۹۵) که با استفاده از جدول کرجسی و مورگان و با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای سه مرحله‌ای ۱۹۰ نفر به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. ابزار اصلی گردآوری داده‌های پرسشنامه محقق‌ساخته بود. نتایج نشان داد که وضعیت امنیت غذایی پایدار خانوارها در شرایط مطلوبی (۲/۵۹) قرار ندارد. نتایج حاصل از آزمون کروسکال والیس نشان داد که از لحاظ امنیت غذایی پایدار، تفاوت معنی‌داری در انواع فعالیت کارآفرینی زنان روستایی در ابعاد مصرف و دستیابی وجود دارد ($P < 0/05$). علاوه بر نتایج حاصل از آزمون تعقیبی LSD در بعد دستیابی نشان داد که گروه صنایع دستی به‌صورت معنی‌داری ($P < 0/05$) با گروه صنایع تبدیلی و تولیدات کشاورزی تفاوت دارد و خانوارهای کارآفرین مشغول در فعالیت تولیدات کشاورزی و صنایع تبدیلی در بعد دستیابی از وضعیت بهتری نسبت به خانوارهای کارآفرین مشغول در فعالیت صنایع دستی برخوردارند. همچنین در بعد مصرف هم، خانوارهای کارآفرین مشغول در فعالیت صنایع تبدیلی وضعیت بهتری نسبت به گروه تولیدات کشاورزی دارند. لذا بر اساس نتایج به‌دست آمده پیشنهادهایی از قبیل ارائه اعتبارات مالی توسط سیاست‌گذاران، متنوع‌سازی فعالیت‌های کارآفرینی مبتنی بر تولیدات کشاورزی و فرآوری مواد غذایی و برگزاری کارگاه‌های آموزشی برای زنان کارآفرین مشغول در فعالیت صنایع تبدیلی با هدف تأمین و نگهداری، فرآوری و بسته‌بندی، ایمنی و بهداشت مواد غذایی ارائه می‌شود.

کلیدواژه‌ها:

زنان روستایی، کارآفرینی، کارآفرینی روستایی، امنیت غذایی، توسعه پایدار

مقدمه

این رو محققان به دنبال یک سیستم غذایی هستند که ضمن تأمین امنیت غذایی، محیط‌زیست را برای تمامی افراد حفظ کند (Ghadiri Masoum et al., 2017). سیستم‌های غذایی تنها بر نحوه مصرف و چگونگی تولیدات مواد غذایی تأکید نمی‌نمایند؛ بلکه تعاملات پیچیده بازیگران درگیر در این سیستم را دخیل دانسته و تحت تأثیر عوامل اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و زیست‌محیطی هستند (Capon et al., 2014). در این بین زنان روستایی نقش مهمی در فرایند کسب‌وکار و به عبارتی، فعالیت‌های تولیدی کشاورزی، در جهت کاهش فقر و تأمین مواد غذایی و حفاظت از محیط‌زیست دارند (Oloko et al., 2017).

منظور از امنیت غذایی پایدار، فراهم نمودن مواد غذایی کافی و سالم برای همه افراد بدون آسیب رساندن به منابع طبیعی است

طبق تحقیقات صورت‌گرفته توسط سازمان فائو ۲۰ درصد از جمعیت جهان از گرسنگی رنج می‌برند (Nahusenay & Tesfaye, 2015) و تقریباً ۷۹۵ میلیون نفر در جهان یعنی یک نفر به ازای نه نفر همچنان فاقد غذای کافی برای زندگی فعال و سالم هستند؛ این در حالی است که ۷۸۰ میلیون نفر آن‌ها در کشورهای در حال توسعه زندگی می‌کنند (McGuire, 2015).

رشد روزافزون جمعیت در نواحی روستایی و به وجود آمدن چالش‌های متعددی همچون تغییرات آب و هوایی و مدیریت منابع منجر به عدم تولید غذای کافی در جهت بهبود رفاه خانوارها گردیده است (Sibelet et al., 2019). این عامل مهمی در تضعیف وضعیت تغذیه‌ای خانوارهای روستایی به حساب می‌آید؛ به گونه‌ای که حفاظت از نسل‌های سالم آیندگان را تهدید خواهد کرد. از

* نویسنده مسئول:

دکتر رضوان قنبری موحد

نشانی: خرم‌آباد، دانشگاه لرستان، دانشکده کشاورزی، گروه اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی.

تلفن: ۵۶۵۵۷۷۶ (۹۱۸) ۰۹۸+

پست الکترونیکی: Ghanbari.re@lu.ac.ir

بیشتر بر فعالیتهای کشاورزی تمرکز داشته اما اندیشه کارآفرینی روستایی تنها مربوط به کشاورزی و اقدامات مربوط به فرآوری آن نیست بلکه شامل اقداماتی همچون صنایع دستی، کسب و کارهای کوچک مقیاس، فعالیتهای خدماتی و فعالیتهای مرتبط با مواد غذایی نیز است (Pato & Teixeira, 2016; Ghouse et al., 2017). کارآفرینی وسیله‌ای مهم برای توسعه روستایی، افزایش و توسعه شغل‌ها و فعالیتهای غیر کشاورزی و ابزاری برای بهبود معیشت زنان در نظر گرفته شده است (Saberiyan & Sabouri, 2014). در این بین زنان روستایی نقش مهمی در تولید و تهیه مواد غذایی خانوار نشأت گرفته از مشارکت فعال آن‌ها به‌عنوان نیروی کار کشاورزی و فعالیتهای تولیدی درآمدزا در سیستم‌های مبتنی بر مواد غذایی را دارند (Naz, 2017; Landini, 2016; Andaleeb et al., 2017). همچنین نقش آن‌ها در نظام‌های تولیدی کوچک، برای افزایش درآمد خانوار و تأمین نیازهای غذایی خانوار مورد تأکید قرار گرفته است (Andaleeb et al., 2017). زنان کارآفرین کشاورز مسئولیت عرضه تولیدات خود را به بازار بر عهده دارند و در زنجیره‌های تولید کشاورزی و حاکمیت مواد غذایی از آن‌ها به‌عنوان رهبران بارز یاد می‌شود (Quisumbing & Meinzen-Dick, 2001; Oliver, 2016; Ezirigwe, 2018). آن‌ها در مقایسه با مردان همتای خود با موانعی روبه‌رو هستند، که این موانع آن‌ها را در تحقق کامل توانایی‌های آن‌ها به‌عنوان کارآفرین و تولیدکننده در جهت تولید محصولات، امنیت غذایی خانوار و داشتن درآمد تضعیف می‌کند (Quisumbing & Meinzen-Dick, 2001; Ezirigwe, 2018). محدودیت دسترسی به زمین (Rao et al., 2017; Mariwah, 2018) آموزش (Meludu et al., 1999; Ajani, 2008; Alabi, 2019) و اعتبار (Alarcón & Bodourogrou, 2011; Sharmin, 2019) از جمله عوامل محدودیت به شمار می‌روند. از این رو حمایت و تأمین منابع موردنیاز زنان کارآفرین، تأثیر بسزایی بر روی دسترسی پایدار خانوار به مواد غذایی دارد.

در زمینه نقش فعالیتهای زنان در امنیت غذایی پژوهش‌هایی بسیاری انجام گرفته است. در این باره ملودو^۴ و همکاران (۱۹۹۹) در پژوهش خود با هدف نقش زنان نیجریه‌ای در امنیت غذایی پایدار نشان دادند که آن‌ها ۶۰ تا ۸۰ درصد از مواد غذایی را تولید می‌کنند و همچنین مسئول بوده و مدیریت مواد غذایی خانوار را عهده‌دار هستند. بعلاوه زنان نقش مهمی در دسترسی مواد غذایی و همچنین امنیت غذایی پایدار خانوار دارند و ارتباط مثبت و معنی‌دار بین فعالیتهای تولیدی درآمدزا و امنیت غذایی وجود دارد. والینگو^۵ (۲۰۰۹) در پژوهش خود با تأکید بر توانمندسازی زنان از طریق پروژه‌های دامی نشان داد که افرادی که در این پروژه شرکت کردند از امنیت غذایی پایدار مناسب‌تری برخوردار بودند. مطالعه آلیبی^۶ و همکاران (۲۰۱۹)

(Donkers, 2014) و از سه رویکرد مهم بهره‌ورگرایی^۱ (بهره‌وری)، تقاضا^۲ و گذار سیستم‌های غذایی^۳ تبعیت می‌کند (Garnett, 2014; El Bilali et al., 2019). رویکرد گذار سیستم‌های غذایی بر محور عدالت و برابری بیان گردیده است و به داشتن حق غذا برای همه افراد، مصرف غذاهای محلی، تولید در بازارهای محلی و حقوق زنان به‌عنوان راهی برای مقابله با گرسنگی، فقر و تضمین امنیت غذایی پایدار اشاره دارد (Edelman, 2014). بنابراین در نواحی روستایی زنان کارآفرین، پیشگامان نوآوری هستند که با نقش مهم خود در اقتصاد محلی و توسعه کسب و کار روستایی طریق توانایی درک فرصت‌ها و بهره‌برداری از منابع لازم برای تأمین و تولید محصولات در مکان و زمان مناسب (Kwiatkowski, 2012; Amiri & Marimaei, 2012) به‌ویژه در فعالیتهای کارآفرینی مبتنی بر کشاورزی و مواد غذایی می‌توانند امکان دسترسی به مواد غذایی تازه را در جامعه محلی خود ایجاد می‌نمایند (Allen, 1999). زنان کارآفرین با تأثیرگذاری بر سیستم‌های غذایی محلی خود (Edelman, 2014) و ایجاد دسترسی اقتصادی بهتر می‌توانند همواره سطح امنیت غذایی پایدار خانوار را در شرایط مطلوبی قرار می‌دهند.

بررسی مطالعات پیشین نشان می‌دهد که تاکنون کارآفرینی به‌عنوان یک عامل کلیدی در جهت توسعه امنیت غذایی پایدار و ارتباط انواع فعالیت کارآفرینی با ابعاد امنیت غذایی پایدار بررسی نشده است. لذا احتمالاً مطالعه پیش رو به‌عنوان پژوهشی پیشگام در زمینه ارتباط انواع فعالیت کارآفرینی با امنیت غذایی پایدار در شهرستان خرم‌آباد شناخته شود. بنابراین تحقیق حاضر اهداف زیر را دنبال می‌کند:

• ارزیابی امنیت غذایی پایدار خانوارهای زنان کارآفرین روستایی؛

• مقایسه میانگین امنیت غذایی پایدار خانوارها بر اساس انواع فعالیت کارآفرینی؛

• مقایسه میانگین ابعاد امنیت غذایی پایدار خانوارها بر اساس انواع فعالیت کارآفرینی.

مروری بر ادبیات موضوع

درآمدهای حاصل از کسب و کار در بخش کشاورزی و صنایع وابسته به آن جزء لاینفک رشد و توسعه اقتصادی مناطق روستایی محسوب می‌شوند. بهره‌گیری از پتانسیل‌های محیطی، منجر به ایجاد فعالیت کارآفرینی موردنیاز و متناسب با اقتضای سنت‌ها و فرهنگ هر منطقه می‌گردد. اگرچه کارآفرینی روستایی در گذشته

4. Meludu
5. Walingo
6. Alibi

1. Productivism
2. Demand
3. Food Systems Transformation

مطالعات انجام‌شده در زمینه امنیت غذایی پایدار، حاکی از چهار شاخص دسترسی^{۱۵}، دستیابی^{۱۶}، مصرف^{۱۷} و ثبات^{۱۸} مواد غذایی است که در جدول شماره ۱ شرح داده شده است.

روش‌شناسی تحقیق

با توجه به محدوده زمانی تحقیق، این پژوهش از نوع مقطعی است و در فاصله زمانی سال ۹۸-۱۳۹۷ انجام شد. همچنین تحقیق حاضر از نظر ماهیت از نوع پژوهش‌های کمی و از نظر هدف از نوع مطالعات کاربردی است. همچنین به لحاظ نحوه گردآوری داده‌ها، از نوع تحقیقات پیمایشی و از نظر شیوه تحلیل داده‌ها از نوع تحقیقات توصیفی-همبستگی است. جامعه آماری تحقیق حاضر بر اساس آمار اخذشده از سازمان جهاد کشاورزی شهرستان خرم‌آباد شامل تمامی زنان کارآفرین روستایی شهرستان خرم‌آباد به تعداد ۳۹۵ که در چهار بخش صنایع‌دستی (قالی‌بافی، خیاطی، کارهای هنری، تابلو فرش، بافندگی)؛ صنایع تبدیلی (تهیه ترشیجات و مربا، عرقیجات، لبنیات، بسته‌بندی حبوبات)؛ کارهای خدماتی (مغازه‌داری، آرایشگری، نانواپی محلی)؛ تولیدات زراعی و باغی و دامی (پرورش قارچ، کشت زعفران، پرورش زنبورعسل، جوجه‌کشی، پرورش بوقلمون و ...) مشغول فعالیت هستند. حجم نمونه آماری بر اساس جدول کرجسی و مورگان ۱۸۸ کارآفرین برآورد شد (n=۱۸۸). بدین ترتیب برای اطمینان از کافی بودن داده‌ها تعداد بیشتری از حجم نمونه در بین جامعه آماری توزیع گردید که در این بین تعداد ۱۹۰ پرسشنامه به‌طور کامل تکمیل گردید. جهت انتخاب نمونه‌های تحقیق از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای سه مرحله‌ای استفاده شد؛ به‌طوری که ابتدا از میان چهار بخش شهرستان خرم‌آباد، دو بخش مرکزی و پایی انتخاب شدند. سپس از میان دوازده دهستان این دو بخش شهرستان خرم‌آباد، به‌صورت تصادفی پنج دهستان و در مرحله دوم، از میان ۵۴ آبادی این دهستان‌ها ۱۰ درصد از آن‌ها به‌صورت تصادفی انتخاب شدند. سپس از بین این پنج روستای منتخب اعضای نمونه با روش نمونه‌گیری تصادفی ساده مشخص شدند. ابزار اصلی تحقیق شامل پرسشنامه‌ای در دو بخش ویژگی‌های جمعیت‌شناختی زنان کارآفرین شامل (جنسیت سرپرست خانوار، سن، سابقه فعالیت کارآفرینی، درآمد ماهیانه حاصل از فعالیت کارآفرینی، نوع فعالیت کارآفرینی، تحصیلات) و برای سنجش امنیت غذایی پایدار جمعاً از ۳۴ گویه در چهار بعد دسترسی (۱۲ گویه)، دستیابی (۷ گویه)، مصرف (۷ گویه) و ثبات (۸ گویه) با استفاده از مقیاس لیکرت ۵ گزینهای، خیلی کم (۱)، کم (۲)، متوسط (۳)، زیاد (۴) و خیلی زیاد (۵) استفاده گردید. روایی پرسشنامه از طریق نظرات کارشناسان و متخصصان

نیز نشان داد که مشارکت زنان در پروژه‌های دامی تأثیر بسزایی بر درآمد خانوار در فراهم آوردن مواد غذایی خانوار دارد. ناهو سنی و تسفی^۷ (۲۰۱۵) نشان دادند که مشارکت فعال زنان در فرآوری محصولات کشاورزی سطح امنیت غذایی پایدار خانوار را افزایش می‌دهد. در این زمینه فرخ^۸ و همکاران (۲۰۲۰) به این نکته توجه دارند که صرفاً مداخلات بخش کشاورزی به تنهایی نمی‌تواند در بهبود امنیت غذایی مؤثر باشد و بایستی از پیوندهای بخش‌های دیگر نیز در این امر بهره جست. البته باید تأکید کرد که این امر وقتی بهتر محقق خواهد شد که دانش و مهارت زنان در زمینه تهیه مواد غذایی از جمله فرآوری محصولات کشاورزی نیز مناسب باشد (Ibnouf, 2012). رجکی^۹ (۲۰۱۸) در جنوب سولای خاطر نشان کرد با توجه به پتانسیل تنوع محصولات تولیدی در منطقه مورد مطالعه، زنان کارآفرین روستایی در بخش فعالیت‌های تولیدی و کشاورزی و فرآوری مواد غذایی مربوطه از طریق درآمد حاصل از فروش و عرضه محصولات خود، وضعیت امنیت غذایی خانوار را در شرایط مطلوبی قرار می‌دهند. اسپرینگ^{۱۰} (۲۰۰۰) نشان داد که ورود زنان به کسب‌وکار در بخش کشاورزی به تقویت و بهبود کیفیت و کمیت مواد غذایی خانوار و افزایش درآمد خانوار کمک می‌کند. سرابونی^{۱۱} و همکاران (۲۰۱۴) بیان می‌دارد که توانمندی اقتصادی زنان در فعالیت‌های تولیدی دسترسی خانوار را به انواع مواد غذایی فراهم می‌نماید. کامارا^{۱۲} و همکاران (۲۰۱۱) در پژوهش خود با هدف نقش فعالیت‌های زنان کشاورز روستایی و سهم مهم آن‌ها در افزایش امنیت غذایی و کاهش فقر خانوار در منطقه کیندیا نشان دادند که شرایط بالقوه روستایی منطقه مورد مطالعه در بخش کشاورزی، دامپروری، پرورش ماهی، صنایع‌دستی و کسب‌وکارهای کوچک، رشد اقتصادی پایدار خانوار را فراهم می‌آورد. آن‌ها خاطر نشان کردند که گرچه زنان از طریق این‌گونه فعالیت‌ها می‌توانند به فقرزدایی خانوار کمک کنند اما همواره زنان به‌عنوان اقشار آسیب‌پذیر با موانعی روبه‌رو هستند و این امر کاهش درآمد حاصل از فعالیت‌های زنان را به همراه دارد و همچنین رفع محدودیت‌های آموزش زنان را لازم و ضروری می‌دانند. فیسچر و کایم^{۱۳} (۲۰۱۲) اشاره دارد که زنان به دلیل محدودیت‌های خدمات حمل‌ونقل در جهت دسترسی به بازارهای تولیدی در جهت عرضه محصولات با مشکل روبه‌رو هستند. همچنین فونجونگ^{۱۴} (۲۰۰۴) تأکید می‌کند که تلاش‌های نیروهای کار کشاورزی به‌ویژه زنان کارآفرین کشاورز در مشاغل تولیدی محصولات غذایی نقش مهمی در تأمین سطح سسیستم تقاضای روزافزون جوامع به مواد غذایی دارند.

7. Nahusenay & Tesfaye
8. Farrukh
9. Rejeki
10. Spring
11. Sraboni
12. Camara
13. Fischer & Qaim
14. Fonjong

15. Availability
16. Accessibility
17. Utilization
18. Stability

یافته‌ها

جنسیت سرپرست اکثر خانوارها (۸۳/۲ درصد) مرد و کمترین آن‌ها (۱۶/۸ درصد) زن است. سن اکثر پاسخ‌دهندگان (۴۸/۴ درصد) زیر ۴۰ سال و کمترین آن‌ها (۲۵/۳ درصد) بالای ۵۰ سال است. در زمینه سابقه فعالیت، ۷/۹ درصد افراد هیچ پاسخی نداده‌اند و اکثر افراد (۵۳/۷ درصد) زیر ۵ سال و کمترین آن‌ها (۱۶/۳ درصد) بالای ۱۰ سال است. طبق مرکز آمار ایران متوسط درآمد خانوار روستایی از طریق درآمد خالص با داشتن یک نفر فرد شاغل درون خانوار ماهیانه ۱۷,۰۰۰,۷۴۹ هزار تومان است (Statistics Center of Iran, 2016). در اینجا خانوارها را به پنج طبقه درآمدی تقسیم کرده و افراد تنها قادر به پاسخ دادن به سه گزینه آن بودند. ۷/۹ درصد پاسخ‌دهندگان هیچ پاسخی نداده‌اند و اکثر پاسخ‌دهندگان (۶۲/۶ درصد) درآمدی بین ۰ تا ۱۴۰۰۰۰۰ و کمترین آن‌ها (۱/۶ درصد) درآمدی بین ۲۸۰۰۰۰۱ تا ۴۲۰۰۰۰۰ است. بالاترین درصد نوع فعالیت کارآفرینی مربوط به صنایع تبدیلی (۴۰ درصد) و کمترین درصد مربوط به فعالیت خدماتی (۳/۷ درصد) است. میزان تحصیلات اکثر پاسخ‌دهندگان (۲۸/۹ درصد) دیپلم و کمترین آن‌ها (۳/۲ درصد) فوق‌دیپلم است.

تأیید و برای تعیین پایایی از پیش‌آزمون پرسشنامه توسط ۳۰ نفر از کارآفرینان روستایی در روستاهای خارج از نمونه آماری در شهرستان خرم‌آباد استفاده شد و ضریب آلفای کرونباخ برای سنجش ابعاد دسترسی، دستیایی، مصرف و ثبات که با استفاده از طیف لیکرت پنج سطحی سنجیده شده بودند محاسبه گردید که مقدار این ضریب بیشتر از ۰/۷ گزارش شد که نشان از انسجام درونی گویه‌ها است (جدول شماره ۲). به‌منظور پردازش آماری داده‌های گردآوری‌شده از آمار توصیفی (درصد، فراوانی، میانگین، کمینه، بیشینه) و آمار استنباطی (آزمون T تک نمونه‌ای، آزمون کولموگروف-اسمیرنوف، آزمون مقایسه میانگین کروسکال والیس، آزمون تعقیبی LSD) استفاده گردید. به‌منظور برآورد ۴ شاخص امنیت غذایی پایدار به‌طور مجزا مقادیر گویه‌های هر بعد را با هم جمع کرده و سپس تقسیم بر تعداد گویه‌های همان بعد می‌شود، سپس هر بعد یک میانگین کل را به خود اختصاص خواهد داد در نهایت برای برآورد شاخص کل امنیت غذایی پایدار با مجموع شاخص‌های به‌دست‌آمده در هر بعد و سپس با تقسیم کردن آن بر ۴، شاخص کل امنیت غذایی پایدار به دست می‌آید.

جدول ۱. شاخص‌های امنیت غذایی پایدار خانوارهای روستایی.

شاخص	گویه	منبع
دسترسی	میزان دسترسی خانوار به انواع مواد غذایی (میوه، گوشت، لبنیات و نان و...)، میزان دسترسی به مراکز عرضه‌کننده مواد غذایی (فروشگاه، بقالی)، وجود مواد غذایی کافی در بازار و محل، میزان دسترسی به مواد غذایی باکیفیت در بازار و محل، میزان دسترسی به مواد غذایی سالم و مطمئن (عاری از مواد شیمیایی)، دسترسی به مواد غذایی تازه (میوه، سبزی، تره‌بار و...)، میزان دسترسی به غذای سالم برای نوزادان و سالمندان، میزان دسترسی به مواد غذایی با بسته‌بندی بهداشتی و سالم، میزان دسترسی به مواد غذایی طبیعی سالم تولیدشده در روستا، میزان دسترسی به مواد غذایی ارزان‌قیمت، میزان دسترسی به آب آشامیدنی سالم	Bastos Lima (2008); Greenhouse Gas Action Plan Steering Group (2011); Food Security Network (2012); Capone et al. (2014)
دستیایی	میزان درآمد کافی برای خرید مواد غذایی موردنیاز خود و خانواده، میزان درآمد کافی برای خرید مواد غذایی موردعلاقه، میزان پس‌انداز کافی برای خرید مواد غذایی در مواقع ضروری، میزان درآمد کافی برای خرید مواد غذایی موردنیاز نوزاد (شیرخشک و کمک غذایی و...)، میزان درآمد کافی برای خرید مواد غذایی سالم و بدون مواد شیمیایی مضر، میزان راحتی در فراهم آوردن مواد غذایی برای همه افراد خانوار	Chatterton et al. (2011); Schmidinger & Stehfest (2012); WRAP (2012)
مصرف	میزان اطلاع کافی از کیفیت مواد غذایی مصرفی، میزان اطلاع کافی از ارزش غذایی (کالری) موجود در مواد غذایی، میزان دورریخت محصولات غذایی، میزان اطلاع کافی نسبت به رژیم غذایی مناسب همه اعضای خانوار، میزان آگاهی از فواید مختلف مواد غذایی مصرفی، داشتن برنامه غذایی مناسب برای اعضای خانواده در طول هفته، داشتن برنامه غذایی مناسب برای کودکان در طول هفته	Sim et al. (2007); Edwards-Jones et al. (2008)
ثبات	وجود همیشگی مواد غذایی موردنیاز خانوار در طول سال در بازار و روستا، وجود همیشگی آب آشامیدنی سالم موردنیاز خانوار در طول سال در روستا، توانایی فراهم نمودن همیشگی مواد غذایی موردنیاز خانوار در طول سال، وجود انواع مواد غذایی در طول سال در روستا و بازار، داشتن درآمد بایات برای خرید و مصرف مواد غذایی موردنیاز خانوار در طول سال، داشتن درآمد بایات برای خرید و مصرف مواد غذایی موردنیاز نوزادان و سالمندان در طول سال، داشتن درآمد بایات برای فراهم کردن انواع مواد غذایی سالم در طول سال، ثبات نسبی قیمت مواد غذایی مورد مصرف در طول سال	Sim et al. (2007); Edwards-Jones et al. (2008)

جدول ۲. مقادیر آلفای کرونباخ

سؤال	تعداد گویه	آلفای کرونباخ
گویه‌های مربوط به بعد دسترسی امنیت غذایی پایدار	۱۲	۰/۹۳
گویه‌های مربوط به بعد دستیابی امنیت غذایی پایدار	۷	۰/۹۶
گویه‌های مربوط به مصرف امنیت غذایی پایدار	۷	۰/۸۰
گویه‌های مربوط به بعد ثبات امنیت غذایی پایدار	۸	۰/۸۵

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۷

غذایی پایدار خانوارها در شرایط نامطلوبی قرار دارد. این میزان از شرایط متوسط (۳) کمتر ارزیابی شده است (جدول شماره ۴).

در میان کل ابعاد امنیت غذایی پایدار بعد دسترسی با اختلاف از میانگین ۰/۶۰۰- بیشترین فاصله را با میانگین (۳) دارد و بعد مصرف با اختلاف میانگین ۰/۱۲۶- کمترین فاصله و اختلاف با میانگین (۳) دارد که بیانگر شرایط نامطلوب در این ابعاد است (جدول شماره ۴).

به عبارت دیگر طبق تصویر شماره ۱ نشان داده شد که در مجموع کل ابعاد با میانگین (۲/۵۹) و میانگین بعد «مصرف» (۲/۸۷) بیشترین و میانگین بعد «دسترسی» (۲/۳۹) کمترین میزان از ابعاد چهارگانه امنیت غذایی پایدار را به خود اختصاص داده‌اند.

به منظور مقایسه میانگین امنیت غذایی پایدار خانوارها بر اساس نوع فعالیت کارآفرینی در ابتدا برای نرمال بودن توزیع داده‌ها از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف استفاده گردید و ($P < 0.05$) گزارش شد. از این رو از طریق آزمون کروسکال والیس نشان داده شد که تفاوت معنی‌داری در میانگین امنیت غذایی پایدار بر اساس انواع فعالیت‌های کارآفرینی مور مطالعه وجود ندارد؛ این در حالی است که به ترتیب میانگین رتبه‌ای فعالیت‌های صنایع تبدیلی (۱۰۲/۶۸)، تولیدات کشاورزی (۱۰۰/۷۵)، کارهای خدماتی (۱۱۶/۱۴) و صنایع دستی (۸۰/۲۳) بیشتر است (جدول شماره ۵).

در ادامه، بر اساس چهار بعد امنیت غذایی پایدار نشان داده شد که تفاوت معنی‌داری در سطح پنج درصد در میانگین ابعاد مصرف و دستیابی بر اساس فعالیت‌های کارآفرینی وجود دارد و در بعد مصرف بالاترین میانگین متعلق به فعالیت صنایع تبدیلی و در بعد دستیابی بالاترین میانگین متعلق به فعالیت تولیدات کشاورزی است (جدول شماره ۶).

یافته‌های توصیفی مربوط به ابعاد امنیت غذایی پایدار (دسترسی، دستیابی، مصرف و ثبات) نشان داد که به ترتیب هر بعد بیشترین میانگین مربوط به گویه (دسترسی به آب آشامیدنی سالم، میزان درآمد کافی برای خرید مواد غذایی سالم و بدون مواد شیمیایی مضر، میزان اطلاع کافی از کیفیت مواد غذایی مصرفی، وجود همیشگی مواد غذایی موردنیاز خانوار در طول سال در بازار و روستا) با میانگین (۲/۷۱، ۲/۶۷، ۳/۵۹، ۲/۸۱) و کمترین میانگین مربوط به گویه (دسترسی به مواد غذایی ارزان قیمت، میزان راحتی در فراهم آوردن مواد غذایی، میزان دورریخت محصولات غذایی، ثبات نسبی قیمت مواد غذایی مورد مصرف در طول سال) با میانگین (۱/۹۷، ۱/۶۴، ۱/۸۸، ۱/۱۱) است (جدول شماره ۳). در ادامه به تحلیل میانگین عددی حاصل از ابعاد امنیت غذایی پایدار پرداخته شده است (جدول شماره ۴).

به منظور وضعیت امنیت غذایی پایدار خانوارهای زنان کارآفرین روستایی از آزمون T تک نمونه‌ای استفاده گردید. آزمون T تک نمونه‌ای زمانی مورداستفاده قرار می‌گیرد که محقق بخواهد میانگین یک نمونه از جامعه را با میانگین یا یک عدد مورد انتظار مقایسه کند (Kalantari, 2016). به عبارتی زمانی که محقق قصد داشته باشد که میانگین یک متغیر در پژوهش را با یک میانگین تعیین شده مقایسه کند از آزمون T تک نمونه‌ای بهره می‌گیرد (Karimi, 2015). در این پژوهش برای آزمون T میانگین نمونه با احتساب دامنه بین (۰ تا ۵ طیف لیکرت) بر اساس مقدار (۳) که مقدار متوسط در نظر گرفته شده است مورد مقایسه انجام می‌گیرد. اگر میانگین هر کدام از ابعاد امنیت غذایی پایدار بیشتر از مقدار (۳) باشد و دارای اختلاف معنی‌داری ($P < 0.05$) باشد نشان می‌دهد که سطح امنیت غذایی پایدار مطلوب است.

این در حالی است که نتایج نشان می‌دهد که معناداری همه شاخص‌ها در سطح ۹۵ درصد است و با توجه به میزان بالای عدم مطلوبیت کل ابعاد در محدوده مورد مطالعه، وضعیت امنیت

جدول ۳. توصیف دیدگاه پاسخگویان نسبت به وضعیت ابعاد امنیت غذایی پایدار.

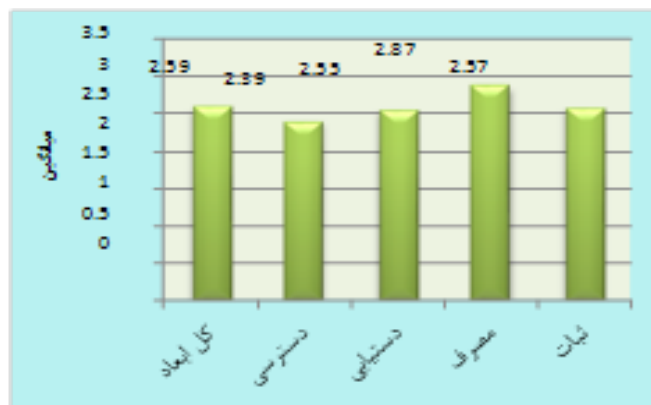
میانگین	طیف (درصد) خانوارهای زنان کارآفرین (n=۱۹۰)				موارد	
	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم		
۲/۴۶	۳/۲	۱۳/۲	۲۸/۴	۳۷/۴	۱۷/۹	میزان دسترسی خانوار به انواع مواد غذایی (میوه، گوشت، لبنیات و نان و...)
۲/۴۵	۲/۱	۱۳/۲	۳۷/۴	۴۲/۱	۱۵/۳	میزان دسترسی به مراکز عرضه کننده مواد غذایی (فروشگاه، بقالی)
۲/۴۹	۱/۱	۱۳/۷	۲۸/۹	۴۶/۳	۱۰	وجود مواد غذایی کافی در بازار و محل
۲/۴۴	۱/۶	۹/۵	۳۲/۱	۴۵/۳	۱۱/۶	میزان دسترسی به مواد غذایی باکیفیت در بازار و محل
۲/۳۱	۱/۶	۵/۲	۳۵/۸	۳۷/۴	۲۰	میزان دسترسی به مواد غذایی سالم و مطمئن (عاری از مواد شیمیایی)
۲/۴۸	۱/۱	۵/۸	۴۲/۶	۴۱/۱	۹/۵	دسترسی به مواد غذایی تازه (میوه، سبزی، ترهبار و ...)
۱/۹۹	۱/۱	۳/۲	۲۵/۸	۳۳/۷	۳۶/۳	میزان دسترسی به غذای سالم برای نوزادان و سالمندان
۲/۳۷	۰/۵	۵/۳	۳۷/۴	۴۴/۷	۱۲/۱	میزان دسترسی به مواد غذایی با بسته بندی بهداشتی و سالم
۲/۴۸	۰/۵	۸/۹	۳۸/۴	۴۲/۶	۹/۵	میزان دسترسی به مواد غذایی طبیعی سالم تولید شده در روستا
۱/۹۷	-	۴/۷	۲۲/۶	۳۷/۴	۳۵/۳	میزان دسترسی به مواد غذایی ارزان قیمت
۲/۷۱	۵/۸	۲۴/۲	۳۷/۴	۲۰	۲۲/۶	میزان دسترسی به آب آشامیدنی سالم
۲/۵۶	۲/۱	۱۱/۱	۳۷/۴	۳۹/۵	۱۰	میزان درآمد کافی برای خرید مواد غذایی مورد نیاز خود و خانواده
۲/۶۱	۲/۱	۱۲/۱	۳۸/۹	۳۸/۴	۸/۴	میزان درآمد کافی برای خرید مواد غذایی مورد علاقه
۲/۴۷	۲/۱	۱۱/۱	۳۴/۲	۳۷/۴	۱۵/۳	میزان پس انداز کافی برای خرید مواد غذایی در مواقع ضروری
۲/۶۲	۳/۲	۱۱/۶	۳۹/۵	۳۵/۸	۱۰	میزان درآمد کافی برای خرید مواد غذایی مورد نیاز نوزاد (شیرخشک و کمک غذایی و...)
۲/۶۷	۳/۲	۱۲/۱	۴۱/۱	۳۵/۸	۷/۹	میزان درآمد کافی برای خرید مواد غذایی سالم و بدون مواد شیمیایی مضر
۲/۳۷	۱/۱	۶/۳	۳۵/۳	۴۳/۲	۱۴/۲	میزان راحتی در فراهم آوردن مواد غذایی برای همه افراد خانوار
۳/۵۹	۳/۲۵	۹/۲۸	۹/۲۸	۷/۱۳	۲/۳	میزان اطلاع کافی از کیفیت مواد غذایی مصرفی
۳/۵۴	۲۳/۷	۲۸/۴	۲۸/۹	۱۶/۳	۲/۶	میزان اطلاع کافی از ارزش غذایی (کالری) موجود در مواد غذایی
۱/۶۴	-	۱/۶	۷/۴	۱۴/۲	۷۶/۸	میزان دورریخت محصولات غذایی
۳/۱۶	۱۰/۵	۲۵/۸	۳۸/۹	۱۸/۴	۶/۳	میزان اطلاع کافی نسبت به رژیم غذایی مناسب همه اعضای خانوار
۳/۲۱	۱۲/۶	۲۴/۲	۳۹/۵	۱۸/۴	۵/۳	میزان آگاهی از فواید مختلف مواد غذایی مصرفی
۲/۷۷	۱۰	۱۰/۵	۳۸/۴	۲۸/۹	۱۲/۱	داشتن برنامه غذایی مناسب برای اعضای خانواده در طول هفته
۲/۴۲	۶/۳	۷/۴	۳۱/۱	۳۲/۶	۲۲/۶	داشتن برنامه غذایی مناسب برای کودکان در طول هفته
۲/۸۱	۵/۸	۱۰/۵	۴۵/۸	۳۴/۲	۳/۷	وجود همیشگی مواد غذایی مورد نیاز خانوار در طول سال در بازار و روستا
۲/۷۹	۴/۲	۱۸/۴	۳۵/۸	۳۵/۸	۵/۸	وجود همیشگی آب آشامیدنی سالم مورد نیاز خانوار در طول سال در روستا
۲/۶۶	۴/۲	۱۰	۴۰/۵	۳۸/۴	۶/۸	توانایی فراهم نمودن همیشگی مواد غذایی مورد نیاز خانوار در طول سال
۲/۵۵	۳/۲	۷/۴	۳۷/۹	۴۴/۲	۷/۴	وجود انواع مواد غذایی در طول سال در روستا و بازار
۲/۶۲	۴/۷	۶/۸	۴۱/۶	۳۸/۹	۷/۹	داشتن درآمد باثبات برای خرید و مصرف مواد غذایی مورد نیاز خانوار در طول سال
۲/۵۸	۴/۲	۷/۴	۴۰	۳۹/۵	۸/۹	داشتن درآمد باثبات برای خرید و مصرف مواد غذایی مورد نیاز نوزادان و سالمندان در طول سال
۲/۵۸	۴/۲	۷/۴	۴۰	۳۹/۵	۸/۹	داشتن درآمد باثبات برای فراهم کردن انواع مواد غذایی سالم در طول سال
۱/۸۸	۱/۶	۲/۱	۲۱/۶	۳۲/۶	۴۲/۱	ثبات نسبی قیمت مواد غذایی مورد مصرف در طول سال

جدول ۴. میانگین عددی حاصل از بررسی ابعاد امنیت غذایی پایدار.

شاخص	ارزش عددی = ۳				
	میانگین عددی (۰-۵)	T	df	sig	تفاوت میانگین
دسترسی	۲/۳۹	-۱۱/۵۸**	۱۸۹	۰/۰۰۰	-۰/۶۰۰
دستیابی	۲/۵۵	-۷/۵۱*	۱۸۹	۰/۰۰۰	-۰/۴۴۲
مصرف	۲/۸۷	-۲/۴۷*	۱۸۹	۰/۰۱۴	-۰/۱۲۶
ثبات	۲/۵۷	-۹/۰۹**	۱۸۹	۰/۰۰۰	-۰/۴۲۷
میانگین کل	۲/۵۹				

**معنی‌داری در سطح یک درصد
*معنی‌داری در سطح پنج درصد
مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۷

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

تصویر ۱. وضعیت میانگین ابعاد چهارگانه امنیت غذایی پایدار. مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۷

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

جدول ۵. مقایسه میانگین امنیت غذایی پایدار خانوارهای زنان کارآفرین روستایی بر اساس نوع فعالیت کارآفرینی.

sig	df	Chi-square	میانگین رتبه‌ای	نوع فعالیت کارآفرینی
۰/۰۶۰	۳	۷/۴۰۴	۸۰/۲۳	صنایع دستی
			۱۰۲/۶۸	صنایع تبدیلی
			۱۱۶/۱۴	فعالیت‌های خدماتی
			۱۰۰/۷۵	تولیدات کشاورزی

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۷

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

جدول ۶. مقایسه میانگین ابعاد چهارگانه امنیت غذایی پایدار بر اساس نوع فعالیت کارآفرینی.

نوع فعالیت کارآفرینی				ابعاد چهارگانه امنیت غذایی پایدار
تولیدات کشاورزی	فعالیت‌های خدماتی	صنایع تبدیلی	صنایع دستی	
۱۰۰/۵۳	۱۳۳/۹۳	۹۷/۳۴	۸۵/۱۳	دسترسی
۱۱۰/۸۵	۱۰۹/۵۷	۹۷/۰۹	۸۰/۳۳	دستیابی
۸۸/۱۳	۹۵/۱۴	۱۰۹/۲۱	۸۴/۰۲	مصرف
۹۴/۹۲	۱۰۸/۶۴	۱۰۲/۹۴	۸۳/۹۱	ثبات
	۶/۰۶۱			دسترسی
	۸/۸۸۳*			دستیابی
	۸/۲۶۰*			مصرف
	۰/۹۳۳			ثبات
	۳			دسترسی
	۳			دستیابی
	۳			مصرف
	۳			ثبات
	۰/۱۰۹			دسترسی
	۰/۰۳۱			دستیابی
	۰/۰۴۱			مصرف
	۰/۱۷۷			ثبات

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۷

برخوردار نیست و در کل این امر وضعیت نامناسب بعد دستیابی خانوارهای مشغول در این نوع فعالیت کارآفرینی را تحت‌الشعاع قرار داده است.

در بعد مصرف؛ گروه صنایع دستی به صورت معنی‌داری ($P < 0/05$) با گروه صنایع تبدیلی تفاوت دارد و در هر دو گروه بعد مصرف یکسان است. یکسان بودن بعد مصرف در فعالیت‌های کارآفرینی صنایع دستی و صنایع تبدیلی نشانگر برخورداری آگاهی یکسان زنان کارآفرین مورد مطالعه در فرآوری مواد و محصولات غذایی و همچنین کاهش ضایعات مواد غذایی است.

گروه تولیدات کشاورزی به صورت معنی‌داری ($P < 0/05$) با گروه صنایع تبدیلی تفاوت دارد و خانوارهای کارآفرین مشغول در فعالیت صنایع تبدیلی در بعد مصرف از وضعیت بهتری نسبت به گروه تولیدات کشاورزی برخوردارند. بالا بودن سطح آگاهی زنان در جهت فرآوری مواد غذایی و همچنین مزیت تولید محصولات تبدیلی که باعث کاهش ضایعات مواد غذایی از فاصله برداشت تا فرآوری و مصرف می‌گردد، شرایط افزایش بعد مصرف خانوارهای مشغول فعالیت صنایع تبدیلی را تسهیل نموده است (جدول شماره ۷).

به منظور شناسایی منشأ اختلافات در ابعاد دستیابی و مصرف بر حسب انواع فعالیت‌های کارآفرینی از آزمون LSD استفاده گردید. نتایج نشان داد که در بعد دستیابی؛ گروه صنایع دستی به صورت معنی‌داری ($P < 0/05$) با گروه صنایع تبدیلی و تولیدات کشاورزی متفاوت است و خانوارهای کارآفرین مشغول در فعالیت تولیدات کشاورزی در بعد دستیابی از وضعیت بهتری نسبت به گروه صنایع دستی و خانوارهای کارآفرین مشغول در فعالیت صنایع تبدیلی نیز در بعد دستیابی وضعیت بهتری نسبت به گروه صنایع دستی دارند. به عبارتی بالا بودن بعد دستیابی در فعالیت‌های کارآفرینی تولیدات کشاورزی و صنایع تبدیلی نسبت به صنایع دستی در این است که در منطقه مورد مطالعه به دلیل برخورداری محصولات متنوع کشاورزی و تولیدی و همچنین بخش صنایع تبدیلی که مکمل محصولات کشاورزی است، درآمد حاصل از این گونه فعالیت‌ها بالا است؛ و فعالیت‌های کارآفرینی مرتبط به صنایع دستی جدای از بالا بودن تعداد کارآفرینان در این بخش (۳۲/۱ درصد) که به دلیل وجود فراوانی مواد اولیه ارزان قیمت در محیط، دسترسی آسان و عدم نیاز به سرمایه‌گذاری بالا و همچنین پایین بودن آلودگی‌های زیست‌محیطی اقدام به ایجاد این نوع فعالیت نموده‌اند؛ از فروش و بازاریابی مناسبی

جدول ۷. نتایج تحلیل تعقیبی LSD فعالیت‌های کارآفرینی با بعد دستیابی و مصرف.

گروه	گروه	بعد دستیابی		بعد مصرف	
		تفاوت میانگین	sig	تفاوت میانگین	sig
صنایع دستی	صنایع تبدیلی	-۰/۲۸۷*	۰/۰۳۸	-۰/۳۶۶*	۰/۰۰۲
	خدماتی	-۰/۳۳۹	۰/۳۰۳	-۰/۱۷۰	۰/۵۳۸
	تولیدات کشاورزی	-۰/۴۴۰*	۰/۰۰۵	-۰/۰۵۵	۰/۶۸۱
صنایع تبدیلی	صنایع دستی	۰/۲۸۷*	۰/۰۳۸	-۰/۳۶۶*	۰/۰۰۲
	خدماتی	-۰/۰۴۲	۰/۸۹۴	۰/۱۹۵	۰/۴۷۵
	تولیدات کشاورزی	-۰/۱۵۳	۰/۳۰۷	۰/۳۱۰*	۰/۰۱۷
خدماتی	صنایع دستی	۰/۳۳۹	۰/۳۰۳	۰/۱۷۰	۰/۵۳۸
	صنایع تبدیلی	۰/۰۴۲	۰/۸۹۴	-۰/۱۹۵	۰/۴۷۵
	تولیدات کشاورزی	-۰/۱۱۰	۰/۷۳۳	۰/۱۱۴	۰/۶۸۳
تولیدات کشاورزی	صنایع دستی	۰/۴۴۰*	۰/۰۰۵	۰/۰۵۵	۰/۶۸۱
	صنایع تبدیلی	۰/۱۵۳	۰/۳۰۷	-۰/۳۱۰*	۰/۰۱۷
	خدماتی	۰/۱۱۰	۰/۷۳۳	-۰/۱۱۴	۰/۶۸۳

* معنی‌داری در سطح پنج درصد

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۷

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج سنجش امنیت غذایی پایدار نشان داد که در کل میزان وضعیت امنیت غذایی پایدار خانوارهای زنان کارآفرین روستایی شهرستان خرم‌آباد در شرایط مطلوبی (۲/۵۹) قرار ندارد. از آنجا که درآمدزایی از طریق فعالیت‌های کارآفرینی زنان روستایی نقش مهمی در تأمین امنیت غذایی پایدار خانوار دارد و توانمندی اقتصادی از مؤلفه‌های اصلی راهبرد امنیت غذایی خانوارها به شمار می‌رود می‌توان با برنامه‌های مداخله‌گری همچون تأمین اعتبارات مالی از سوی سیاست‌گذاران علاوه بر توانمندی اقتصادی زنان در جهت رونق فعالیت‌های کارآفرینی مختلف امکان تأمین نیازهای غذایی برای همه افراد خانوار را فراهم آورد. این در حالی است که مطالعات سرابونی و همکاران (۲۰۱۴) و کامارا و همکاران (۲۰۱۱) ارائه اعتبارات مالی به زنان روستایی در برآوردن نیازهای غذایی خانوار را لازم و ضروری می‌دانند.

نتایج حاصل از آزمون مقایسه میانگین امنیت غذایی پایدار خانوارها بر اساس انواع فعالیت کارآفرینی تفاوت معنی‌داری را نشان نداد. اما نتایج حاصل از مقایسه انواع فعالیت کارآفرینی در ابعاد دستیابی و مصرف از لحاظ آماری در سطح پنج درصد تفاوت معنی‌داری دارد. به گونه‌ای که خانوارهای کارآفرین مشغول فعالیت تولیدات کشاورزی و صنایع تبدیلی در بعد دستیابی از وضعیت بهتری نسبت به خانوارهای مشغول فعالیت صنایع دستی

زنان روستایی نیروی انسانی بالقوه‌ای در فرایند تجارت و فعالیت‌های تولیدی کشاورزی در جهت تأمین مواد غذایی خانوار به شمار می‌آیند. آن‌ها از طریق فرصت‌های در دسترس، و مطابق با منابع در اختیار اقدام به ایجاد فعالیت‌های کارآفرینی متعددی در جهت توسعه سرمایه مالی خانوار می‌نمایند. این در حالی است که بسیاری از مجامع بین‌المللی به اهمیت نقش زنان روستایی در تمامی جنبه‌های توسعه به‌ویژه در ابعاد اقتصادی و اجتماعی و زیست‌محیطی پرداخته‌اند. به علاوه تسریع در فرایند توسعه اقتصادی و محقق شدن عدالت اجتماعی، چنانچه به زن به‌عنوان نیروی کار نگریسته شود، کاهش فقر، بهبود معیشت، سلامت تغذیه‌ای، دسترسی به مواد غذایی باکیفیت و در نهایت تضمین امنیت غذایی خانوار را در پی خواهد داشت. رسیدن به سطح تغذیه‌ای مطلوب و استفاده از الگوهای مصرف مناسب و پایدار مواد غذایی به‌وسیله فعالیت‌های متعدد اقتصادی زنان، زمانی محقق خواهد شد که اهداف و چشم‌اندازهای برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران در جهت رفع موانع زنان در دسترسی به اقدام به ایجاد فعالیت‌های متعدد کارآفرینی صورت گیرد. نتایج مطالعه صورت گرفته در زمینه تأثیر انواع فعالیت‌های کارآفرینی زنان روستایی بر امنیت غذایی پایدار خانوارها به شرح زیر است:

برخوردارند. این بخش از نتایج با مطالعات اسپرینگ (۲۰۰۰)، والینگو (۲۰۰۹)، ملودو و همکاران (۱۹۹۹)، رجکی (۲۰۱۸) و آلیبی و همکاران (۲۰۱۹) که داشتن فعالیت‌های تولیدی درآمدزای زنان روستایی در بخش تولیدات کشاورزی و دامی در جهت دستیابی خانوار به مواد غذایی را ضروری دانسته، مطابقت دارد. بخش کشاورزی جزء جدایی‌ناپذیر مناطق روستایی به حساب می‌آید و درآمدزایی از طریق فعالیت‌های کشاورزی امکان دسترسی پایدار خانوارها به مواد غذایی با هزینه کمتر را فراهم می‌سازد. لذا پیشنهاد می‌گردد که با متنوع سازی فعالیت‌های کارآفرینی در زمینه تولیدات کشاورزی و فرآوری مواد غذایی، علاوه بر امکان بهبود سطح درآمد خانوار، افزایش تنوع غذایی خانوار و سلامت تغذیه‌ای خانوارهای کارآفرین امکان دسترسی جوامع محلی روستایی به انواع مواد غذایی را فراهم آورد.

همچنین یافته‌ها نشان داد که خانوارهای کارآفرین مشغول فعالیت صنایع تبدیلی در بعد مصرف از وضعیت بهتری نسبت به خانوارهای مشغول فعالیت کارآفرینی تولیدات کشاورزی برخوردارند و در این میان نیز بعد مصرف در بین ابعاد چهارگانه امنیت غذایی پایدار بیشترین میانگین (۲/۸۷) را به خود اختصاص داده است. این بخش از نتایج با مطالعه اینوف^{۱۹} (۲۰۱۲) که بر ضرورت دانش و آگاهی زنان روستایی در تولید و فرآوری محصولات غذایی تأکید می‌کند مطابقت دارد. همچنین طبق یافته‌ها درصد کمی (۱۸/۹) از جامعه مورد مطالعه از هیچ‌گونه سواد بر خوردار نیستند. لذا آموزش و آگاهی عنصر اصلی برای تهیه مناسب سبب غذایی، عادات و روش‌های غذایی سالم، کاهش دورریخت مواد غذایی است. از این رو پیشنهاد می‌شود که کارگاه‌های آموزشی برای زنان کارآفرین مشغول فعالیت صنایع تبدیلی با هدف تأمین و نگهداری، فرآوری و بسته‌بندی، ایمنی و بهداشت مواد غذایی برگزار گردد.

تشکر و قدردانی

پژوهش حاضر برگرفته از بخشی از پایان‌نامه خانم فاطمه ملکی فرد در مقطع کارشناسی ارشد رشته توسعه روستایی با عنوان «بررسی تأثیر فعالیت‌های کارآفرینی زنان روستایی بر امنیت غذایی خانوارهای روستایی شهرستان خرم‌آباد» است. لذا نویسندگان بر خود لازم دانسته که بر اساس پرسشنامه تعدیل یافته امنیت غذایی پایدار در پژوهش تحلیل عوامل مؤثر بر امنیت غذایی پایدار خانوارهای روستایی (مطالعه موردی: شهرستان زنجان) از جناب آقای دکتر مجتبی قدیری معصوم و همکاران کمال سپاس و قدردانی را داشته باشند.

19. Ibnouf

References

- Ajani, O. (2008). Gender dimensions of agriculture, poverty, nutrition and food security in Nigeria.
- Alabi, O. O., Shoyombo, A. J., Ajala, A. O., & Ogunjimi, S. I. (2019). Animal agriculture: A viable tool for rural women empowerment and redemption from poverty. *International Journal of Civil Engineering and Technology*, 10(2).
- Alarcón, D., & Bodourogrou, C. (2011). Agricultural innovation for food security and environmental sustainability in the context of the recent economic crisis: Why a gender perspective. In *World Economic and Social Survey*.
- Allen, P. (1999). Reweaving the food security safety net: Mediating entitlement and entrepreneurship. *Agriculture and Human Values*, 16(2), 117-129.
- Amiri, N. S., & Marimaei, M. R. (2012). Concept of entrepreneurship and entrepreneurs traits and characteristics. *Scholarly Journal of Business Administration*, 2, 150-155.
- Andaleeb, N., Khan, M., & Shah, S. A. (2017). Factors affecting women participation in livestock farming in district Mardan, Khyber Pakhtunkhwa, Pakistan. *Sarhad Journal of Agriculture*, 33(2), 288-292.
- Bastos Lima, M. G. (2008). Sustainable Food Security for Local Communities in the Globalized Era: a Comparative Examination of Brazilian and Canadian Case Studies (Master's thesis, University of Waterloo).
- Camara, M., Wen, Y., Wu, H., Diakite, M., Gerson, K. K., & Wang, H. (2011). Impact assessment of women farmer activity on poverty reduction and food security: a case of Kindia region/Guinea. *Journal of Agricultural Science*, 3(4).
- Capone, R., Bilali, H. E., Debs, P., Cardone, G., & Driouech, N. (2014). Food system sustainability and food security: connecting the dots. *Journal of Food Security*, 2(1), 13-22.
- Chatterton, J., Morris, J., & Williams, A. (2011). Food, land and greenhouse gases The effect of changes in UK food consumption on land requirements and greenhouse gas emissions A report prepared for the United Kingdom's Committee on Climate Change.
- Donkers, H. (2014). Sustainable food security, a paradigm for local and regional food systems sustainable food security, a paradigm for local and regional food systems. *International Journal of Humanities and Social Science*, 4(12).
- Edelman, M. (2014). Food sovereignty: forgotten genealogies and future regulatory challenges. *Journal of Peasant Studies*, 41(6), 959-978.
- Edwards-Jones, G., i Canals, L. M., Hounsome, N., Truninger, M., Koerber, G., Hounsome, B., ... & Harris, I. M. (2008). Testing the assertion that 'local food is best': the challenges of an evidence-based approach. *Trends in Food Science & Technology*, 19(5), 265-274.
- El Bilali, H., Callenius, C., Strassner, C., & Probst, L. (2019). Food and nutrition security and sustainability transitions in food systems. *Food and Energy Security*, 8(2).
- Ezirigwe, J. (2018). Law as a tool for ensuring contributions of small-scale women farmers to food security in Nigeria. *Law and Development Review*, 11(2), 709-737.
- Farrukh, M. U., Bashir, M. K., & Rola-Rubzen, F. (2020). Exploring the sustainable food security approach in relation to agricultural and multi-sectoral interventions: A review of cross-disciplinary perspectives. *Geoforum*, 108, 23-27.
- Fischer, E., & Qaim, M. (2012). Gender, agricultural commercialization, and collective action in Kenya. *Food Security*, 4(3), 441-453.
- Fonjong, L. (2004). Challenges and coping strategies of women food crops entrepreneurs in Fako division, Cameroon. *Journal of International Women's Studies*, 5(5), 1-17.
- Food Security Network. (2012). Concept of food security [Internet]. <http://www.foodsecuritynews.com/What-is-food-security>.
- Garnett, T. (2014). Three perspectives on sustainable food security: efficiency, demand restraint, food system transformation. what role for life cycle assessment? *Journal of Cleaner Production*, 73, 10-18.
- Ghadiri Masoum, M., Rezvani, M. R., & Cheraghi, M. (2017). Analysis of factors affecting sustainable food security rural households (case study: Zanjan township) (persian). *Rural Research*, 7(4), 657-671.
- Ghouse, S., Mcelwee, G., Meaton, J., & Durrah, O. (2017). Barriers to rural women entrepreneurs in Oman. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 23(6), 998-1016.
- Greenhouse Gas Action Plan Steering Group. (2011). Meeting the challenge: Agriculture industry GHG action plan, Delivery of phase I: 2010-2012 [Internet].
- Ibnouf, F. O. (2012). The value of women's indigenous knowledge in food processing and preservation for achieving household food security in rural Sudan. *Journal of Food Research*, 1(1) 238.
- Kalantari, K (2016). Data processing and analysis in socio-economic research (using SPSS software.) Farhang Saba, Tehran. (persian).
- Karimi, R. (2015). Easy guide statistical analysis with SPSS. Tehran: Hamgam. (persian).
- Kwiatkowski, S. (2004). Social and intellectual dimensions of entrepreneurship. *Higher Education in Europe*, 29(2), 205-220.
- Landini, F. (2016). How to be a good rural extensionist. Reflections and contributions of Argentine practitioners. *Journal of Rural Studies*, 43, 193-202.
- Mariwah, S., Evans, R., & Antwi, K. B. (2019). Gendered and generational tensions in increased land commercialisation: Rural livelihood diversification, changing land use, and food security in Ghana's Brong-Ahafo region. *Geo: Geography and Environment*, 6(1).
- McGuire, S. (2015). FAO, IFAD, and WFP. The state of food insecurity in the world 2015: meeting the 2015 international hunger targets: taking stock of uneven progress. Rome: FAO, 2015. Retrieved from <https://academic.oup.com/advances/article-abstract/6/5/623/4558110>

- Meludu, N. T., Ifie, P. A., Akinbile, L. A., & Adekoya, E. A. (1999). The role of women in sustainable food security in Nigeria: A case of udu local government area of delta state. *Journal of Sustainable Agriculture*, 15(1), 87-97.
- Nahusenay, A., & Tesfaye, T. (2015). Roles of rural women in livelihood and sustainable food security in Ethiopia: A case study from Delanta Dawunt District, North Wollo Zone. *Int. J. Nutr. Food Sci*, 4(3), 343-355.
- Naz, Madiha, Khan, I. A., Mann, A. A., & Shahbaz, B. (2020). Women's contribution in provision of household food security: A study from rural areas of Punjab, Pakistan. *Rawal Medical Journal*, 45(1).
- Oliver, B. (2016). The earth gives us so much: agroecology and rural women's leadership in Uruguay. *Culture, Agriculture, Food and Environment*, 38(1), 38-47.
- Oloko, M., Mamman, M., & Ekpo, R. (2017). Underscoring the role of Nigerian rural women in environmental protection: Lessons from Makarfi in Kaduna State, Nigeria. *African Journal of Environmental Science and Technology*, 11(5), 213-218.
- Pato, L. (2015). Rural entrepreneurship and Innovation: some successful women's initiatives. 55th Congress of the European Regional Science Association: "World Renaissance: Changing Roles for People and Places", 25-28 August 2015, Lisbon, Portugal, European Regional Science Association (ERSA), Louvain-La-Neuve, 1-13.
- Pato, M. L., & Teixeira, A. A. (2016). Twenty years of rural entrepreneurship: a bibliometric survey. *Sociologia Ruralis*, 56(1), 3-28.
- Quisumbing, A., & Meinzen-Dick, R. (2001). Empowering women to achieve food security. International Food Policy Research Institute (IFPRI).
- Rao, N., Pradhan, M., & Roy, D. (2017). Gender Justice and Food Security in India: A Review. Retrieved from https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2908520
- Rejeki, S. (2018). Development of food security applying women's entrepreneurship in South Sulawesi. In *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 19, 1-6.
- Saberian, M., & Sabouri, M. S. (2014). Factor analysis of the factors influencing the development of rural women entrepreneurship (case of study: members of micro-credit fundd in Semnsn) (persian). *Iranian social development studies (JISDS)*, 6(4), 107-115.
- Schmidinger, K., & Stehfest, E. (2012). Including CO2 implications of land occupation in LCAs-method and example for livestock products. *The International Journal of Life Cycle Assessment*, 17(8), 962-972.
- Sharma, A., Dua, S., & Hatwal, V. (2012). Micro enterprise development and rural women entrepreneurship: way for economic empowerment. *Journal of Economics and Management*, 1(6), 114-127.
- Sharmin, S. N. (2014). Microcredit, food Security and women empowerment in Bangladesh. LUND.
- Sibelet, N., Posada, K. E., & Gutiérrez-Montes, I. A. (2019). Agroforestry systems provide firewood for livelihood improvement in Guatemala. *Bois et Forets Des Tropiques*, 340.
- Sim, S., Barry, M., Clift, R., & Cowell, S. J. (2007). The relative importance of transport in determining an appropriate sustainability strategy for food sourcing. A case study of fresh produce supply chains. *International Journal of Life Cycle Assessment*, 12(6), 422-431.
- Sinyolo, S., & Mudhara, M. (2017). The impact of entrepreneurial competencies on Household Food Security Among Smallholder Farmers in KwaZulu Natal, South Africa Article in *Ecology of Food and Nutrition*, 57(2), 71-93.
- Spring, A. (2000). Women farmers and commercial ventures: Increasing food security in developing countries. Lynne Rienner Publishers.
- Sraboni, E., Malapit, H. J., Quisumbing, A. R., & Ahmed, A. U. (2014). Women's empowerment in agriculture: What role for food security in Bangladesh? *World Development*, 61, 11-52.
- Statistics Center of Iran (2016). Excerpts from the results of the general census of population and housing. President of the program and budget organization. <https://www.amar.org.ir/>
- Walingo, M. K. (2009). Role of livestock projects in empowering women smallholder farmers for sustainable food security in rural Kenya. *African Journal of Food, Agriculture, Nutrition and Development*, 9(7), 168-1483.
- WRAP. (2012). Courtauld commitment 2 voluntary agreement 2010-2012 signatory case studies and quotes [Internet].

